ՈՒԹԵՒՏԱՍՅՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ — 903 — ՇԱԲԱԹ 25 — ՅՈՒՆՎԱՐ 1869

ՄԱՍԿԱՐԱ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Մասնաւոր լրագիրն 5 անգամ կը հրատարակուի ամսաթիւը. 4 Օրաթերթ եւ 1 Շաբաթաթերթ։

Տարեկան գին. Կ. Պոլսոյ համար 180
,, ,, Գաւառաց ,, 10 Մէճ
Վեցամսեայ գին Կ. Պոլսոյ ,, 90 Ղրշ
,, ,, Գաւառաց ,, 5 Մէճ

Իւրաքանչիւր թուոց գին
Շաբաթաթերթ 60 փրյ.
Օրաթերթ 20 ,,

Դուրս գացած լրագրաց համար ծախքը խմբագրութեան վրայ է։
Ծանուցմանց առաջ մէկ անգամի համար 3 ղրշ. երկու անգամի համար 2 ղրշ.
Լրագրոյս վերաբերեալ համակ կամ որեւ իցէ գրութիւն խմբագիր=Տնօրէնին պիտի ուղղուի. եւ նոյնչափ ծախքն ալ ղրկողին վրայ է։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 25 ՅՈՒՆՎԱՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յունաստանի պաշտօնեայները դեսպանաժողովին յայտագիրն ընդունիլ չուզելով հրաժարական տուին, եւ թագաւորը՝ որ խաղաղասէր քաղաքականութեան միտում ցոյց կուտայ, նոր պաշտօնէութիւն մը կազմելու զբաղած է։ Ըստ սահմանադրական վարչութեան՝ երբ որ պաշտօնէութեան մը քաղաքականութիւնը չքալէր, հրաժարական տալ հարկ կըլլայ, եւ նոր պաշտօնէից հետ քաղաքականութիւնն ալ կը փոխուի։ Ուրեմն՝ ըստ ամենայն հաւանականութեանց՝ Յունաստանի նոր պաշտօնեայներուն առաջին գործը տերութեանց որոշմանը հաւանութիւն տալ պիտի ըլլայ։ Այս նկատմամբ կրնայ յուսացուիլ որ այսօր վաղը դոհացուցիչ լուրեր կրնան առնուիլ։ Երդէն ընդունել տալու համար տերութիւնները պէտք եղած համոզիչ միջոցները չմնայեցին։ Ներկայ դեսպանաժողովին յայտագիրը 1856ին Փարիզի դեսպանաժողովին նախագահող հանդուցեալ Վալեվսքի կոմսին՝ որդին Աթէնք տարաւ՝ Յունաստանի կայսրէն Գէորգ Ա. թագաւորին եւ տերութեանց երեսփոխաններէն հելլենական պաշտօնէից մասնաւոր նամակներ ալ տանելով։ Հիմայ ուրիշ դիմադրիչ պատճառներ չեն մնար, բայց եթէ հելլենայ ժողովրդական կիրքերը, զորս կարծես առաւել եւս դրդռելու համար մէկ երկու օրէ ի վեր Պելկրատի հեռագիրը վրդովիչ լուրեր կուտայ՝ ծանուցանելով ըստ Սերվիական լրագրաց թէ «Գարատաղի մօտերը տաճկայ եւ գարատաղցւոց մէջ կռիւ մ'եղեր է. թէ պատերազմ ծագած ժամանակ Յունաստան առանձին չպիտի մնայ, եւ թէ Տաճկաստանի եւրոպական գաւառաց մէջ ապստամբութիւնը գըլուխ ցոյց տալու վրայ է։ Կարծենք այս լուրերը պարզապէս յեղափոխութեան կուսակիցներուն հնարքն են, որք իրենց երեւակայածն իրականութիւն կը կարծեն։ Գարատաղի իշխանին Ռէդրպուրկ ուղեւորութիւնն ալ զանազան ենթադրութեանց պատճառ կրնայ տալ, բայց չյուսացուիր որ Գարատաղցիները նորէն զէնքի դիմեն, մանաւանդ որ ընաւ դանդաստանայ պատճառ մը չունին դերիշխան կառավարութեան դէմ։ Իսկ Օսմանեան դաւառաց մէջ խաղաղութիւնն ու հանդարտութիւնը երբէք վրդոված չէ, եւ երկու երեք տարիէ ի վեր՝ Ալբիսի տաղնապին առաւելծանր ժամանակները՝ դուրսէն եկած դրդռութիւններուն կայսերական հրպատակաց վրայ ազդեցութիւն չընելը, եւ միայն օտար մտնաժողովներու յուզմունքը մէկդի առնելով, եւրոպական Թուրքիոյ դաւառաց ժողովրդեան հանդարտ արտ իր գործին նայիլը նկատելով, բնաւ տարակոյս չմնար որ ապստամբական դաղափարները հեռու են իրմէ։

Նարոլէոն կայսեր ազգային ժողովները բանալու առթիւ խօսած ճառին քաղաքական մասը քիչ մը վարը կը դնենք։ Եւրոպական լրագրիներն ըստ սովորութեան կայսերական ճառին ամեն մէկ խօսքերն ու բառերը կը քննադատեն, եւ շատերը զայն խաղաղական կը դտնեն, թէպէտ Գաղղիոյ զինուորական զօրութեան նկարագիրը պատերազմական մթնոլորտ մէկ նուէրով՝ Գօրոյային մէջ թեթեւ իրարանցում մը պատճառեց։ Լիպերթէ լրագիրը կըսէ թէ կայսրը դահակալութենէն 'ի վեր այսպիսի ընտիր ճառ մը խօսած չէր. մանաւորապէս կը գովէ ճառին այն կտորն՝ ուր ըսած է թէ զինուորական զօրութեան վերակազմութիւնը Գաղղիան իր աշխարհի մէջ ունենալիք դիրքին հանելու վիճակի մէջ դրաւ, եւ կը հետեւցնէ թէ խաղաղութիւնն այն ատեն կրնայ պահուիլ՝ երբոր Գաղղիա իր բնական սահմանները՝ այն է Ռէնի եզերքը ձեռք ձգէ, եւ դերմանացիք անդիի՝ դաղղիացիք ալ ասդիի կողմը մնան՝ ամեն ազգ իր երկրին վրայ։ Այց Լիպերթէ աշխարհագրական փաստով միայն կըսէ թէ Գաղղիոյ բնական սահմանները մինչեւ Ռէնն կերթան, զորս առանց մեծ պատերազմներու եւ յաղթութեանց ձեռք ձգել անհնարին կը թուի։ Հապա ասոր համար կայսերական ճառին այն կտորը շատերուն կասկածելի թուած է։ Իսկ ներքին քաղաքականութեան վրայ կայսրը ըսած խօսքերը բաղմադիմի քննադատութեանց պատճառ կուտան, եւ ասոնց ալ ամենէն դըլխաւորն այն է որ ինք իր վրայ մեծ վստահութեամբ կը խօսի։ Գաղղիոյ տուած քանի մ'ազատութիւնները, զորս ազատամիտներն անբաւական կը սեպեն, ինք մեծ շնորհ մը համարի։ Մէկ խօսքով՝ ամեն բան իրեն կը վերուած է։ «Նարոլէոն Գ. ազատ եւ յարատեւ կառավարութեան մը դաղափարը դուած չէ, կըսէ Թայմզ. իր ունկնդրաց ըսաւ՝ ոչինչ նուազ ճըշմարտութեամբ քան թէ անձնուիրութեամբ՝ թէ Գաղղիա իրեն հաստատամտութեանը վրայ վստահ է բարեկարգութիւնը պահելու համար։ Այսրքն իրօք անկիւնաքար մ'է, առանց որոյ բոլոր շէնքը կը կործանի. ուստի կատարելապէս միտքը դրած է որ իրաց այս վիճակն անփոփոխ պիտի մընայ։ Ծանր 'ի պաղոյ ճանաչի. ասիկա կայսեր վերջին հրաւէրն է իր ժողովրդեան։ Ընդելոյն վրայ ակնարկ մը նետուցէք, կըսէ, եւ տեսէք թէ ո՞ր կառավարութիւն Գաղղիոյ տասն եւ եօթն տարի հանդարտութիւն եւ բարգաւաճութիւն տուած է։ Կարծենք Լուի—Ֆիլիպի ալ կրնար նոյն հարցումն ընել 1847 յուլիսին, բայց եւ այնպէս 1848ի յուլիսը չեկած՝ թագաւորեցաւ։ Ընդարձակ պիտի կրնան պատրիր վճառականութիւն ընել եւ իրենց անձանց ու ընչից պաշտպանութիւն

Ռուսիոյ դահակալութեան խնդիրը տակաւին անստոյգ կերեւի։ Այսկէ առաջ Մոնբանսիէի դքսին կուսակիցները կը կարծէին թէ անոր ընտրութիւնը պիտի յաջողի. ուրիշներն Ռատալիոյ թագաւորին որդւոյը մէկը կառաջարկեն. բայց երկուքն ալ պէտք եղածին չափ ընդունելութիւն չեն դտներ, եւ առայժմ ասպարէզը հաստատակամներուն կը մնայ։ Ռուժամանակեայ կառավարութեան անդամոց մէջ պառակտումը կը տիրէ։ Գրաղելերս Տէ Ռոսաս զօրագլուխը՝ Գրասիրի եւ Մալակոյի ապստամբութիւնները զսպելէ ետեւ՝ խստութիւն շատ բանեցուցած ըլլալուն պատճառաւ ետ կանչուեցաւ։ Գալոնժ զօրագլուխն ընտրողաց ուղղեալ ուղերձի մը մէջ յեղափոխութեան դէմ բողոքած ըլլալով զինուորական կարգէն դուրս ձգուեցաւ. նոյն որոշումը տրուեցաւ նաեւ ուրիշ երկու զօրագլխաց համար՝ որք Գանարեան կղզիներուն մէջ իրենց տրուած պաշտօնը չէին ընդուներ։ Եկեղեցական կալուածները դրաւելու համար տրուած որոշումը կղերականաց մեծ զայրոյթ որուաւ, որք վրէժխնդրութեան համար մարդասպանութեան դաշոյնի դիմեցին եւ Պիւրկոսի կառավարիչն սպանեցին։ Ժողովուրդը մարդասպաններուն դէմ զայրանալով բուռն միջոցներու ձեռք զարկաւ, փողոցները ռազմավարական թափորներ կազմուեցան, որք պապական նուիրակին զինանշանները վար առնելով անարգանօք կրակը նետեցին։ Տերութեանց ներկայացուցիչները բողոքեցին, եւ առժամանակեայ կառավարութիւնը հաստատուեցաւ, Մատրիտի կառավարիչ զօրագլուխն անձամբ դնաց նուիրակն իր վախած տեղէն առաւելագոյն դեսպանատունը տարաւ։ Այս ամեն յուզմանց մէջ խնդակցութեան արժանի է որ Սպանիոյ ժողովուրդը կրօնական ազատութեան ապացոյց մը տուաւ Մատրիտի մէջ առաջին անգամ բողոքական աղօթից հրապարակաւ կատարման թոյլատուութիւն ընելով։ Օրոյցներ կան թէ Ռուիմ, Սերրանո եւ Պրիմերո եռապետութիւն մը կազմելու միտք ունին, եւ այս գաղափարը դուցէ ամենէն աւելի հաւանական կը թուի։ Ազգային ժողովոյ ընտրութիւնը լրացած է եւ փետրվար 15ին պիտի բացուի։

Եւրոպական լրագրիները Ռուսիոյ եւ Պուխարայի Էմիրին մէջ կնքուած հաշտութեան դաշնագիրը կը հրատարակեն։ Թաշքանդ զօրագլուխն յիշեալ դաշնագրին մէջ խիստ նպաստաւոր պայմաններ ալ մտցուցեր է Ռուսիոյ վաճառականաց համար։ Ռուսիոյ հրապատակները Պուխարայի ամեն կողմերն համարձակ պիտի կրնան պտըտիլ վաճառականութիւն ընել եւ իրենց անձանց ու ընչից պաշտպանութիւն դտնել։ Աղրանքներուն վրայ դրուած ծանր մաքսերը պիտի վերնան եւ այսուհետեւ միայն հարիւրին 2 1/2 պիտի առնուին։ Այս նպաստաւոր պայմանները մեծ դոհութիւն կը պատճառեն Ռուսիոյ լրագրաց, որք վաճառականները կը հրաւիրեն ասոնցմէ օգտուելու։ Մօսքուայի կաղէթը Պուխարայի եւ Հոքանտի խաներուն մէկ մէկ ռուսական փոխարքայի վիճակի մէջ դրուիլն աւելի օգտակար կը համարի Ռուսիոյ՝ քան թէ անոնց երկիրներուն դրաւումը։ Այց Ռուսիա այսու ամենայնիւ բաւական երկիրներ գրաւած է, եւ ասոնց մէջ է հռչակաւոր Սամարղանդ քաղաքն ու շրջակայքները՝ որք հինայ ռուսական դաւառներ եղած են։ Հոկտեմբեր 14ին՝ Պուխարայի Էմիրն իր վրայ դրուած տուրքին առաջին մասը պիտի հատուցանէր. բայց դանձը պատրաստ ստակ չունենալուն՝ չէր կրցած ղրկել եւ Ռուս վաճառականներէ փոխառութիւն ընել կուզէր։ Պեդրոնական Ամիոյ մէջ Ռուսիա իր ձեռք բերած յաջողութիւնները կամրապնդէ՝ երկաթուղիներու շինութեան ծրագիրներ պատրաստելով, եւ աշխարհակալութեան հետ քիչ շատ քաղաքակրթութիւն ալ տանելով։ Ղազմաթիւ ամրոցներ եւ ճամբայներ շինուած եւ շինել տրուելու վրայ են, Սիր—Տարիա գետին եւ Էրալի լճին վրայ ալ փոքրիկ նաւատորմիղ դրուած է։ Երդէն Թաշքէնտ քաղաքը եւրոպական կերպարանք առած է, եւ պարահանդէսներ ու ցայգահանդէսներ կը տրուին հոն։ Միւս կողմանէ ալ Ռուս վաճառականները Թաթարստանի մէջ տուներ կը հաստատեն։

Հաւատիկ Նարոլէոն կայսեր ազատանախօսութեան քաղաքական մասը։

«Ամեն տարի նիստը բացուած ժամանակ ձեզի ուղղած ճառս՝ ընթացքիս կառավարիչն եղող խորհրդոյս անկեղծ բացատրութիւնն է։ Տերութեան մեծ ժողովներուն առջեւ կառավարութեան ընթացքը անկեղծութեամբ ազգին ներկայացնել, ազատ երկրի մը համարաւոր գլխոյն պարտքն է։

«Մեր 'ի միասին ձեռնարկած ճանքը կնճռոտ է։ Արդարեւ դիւրին չէ այնչափ յեղափոխութիւններով տատանեալ երկրի մը վրայ այնպիսի կառավարութիւն մը հիմնել, որ ազատութեան բարիքն ընդունելու համար իր ժամանակին պիտոյից բաւական ներհուն, եւ նոյն իսկ անոր ծայրայեղութիւնները կրելու համար բաւական զօրաւոր ըլլայ։

«Ձեր վերջին նիստին մէջ ընդունած երկու օրէնքնիդ՝ որոց նպատակն էր ազատ վիճաբանութեան սկզբունքն ընդարձակել, երկու հակառակ արդիւնք յառաջ բերին, զորս ծանուցանել անօգուտ չէ։ Մէկ կողմէ ժամուն ու հասարակային գումարումները տեղ տեղ չնչին յուզմունք մ'երեւան հանեցին, եւ մարաջ կարծեցեալ գաղափարներ ու կիրքեր նորէն արծարծեցին. բայց միւս կողմէ ազգը

ամենեն բուռն գրգռմանց ալ անզգայ եւ բարեկարգութիւնը պահելու համար իմ հաստատամտութեանս վրայ վստահ ըլլալով, ազգային վրայ իր ունեցած ազդեցութիւնը չմրցուցեալ։

«Նշանաւոր հանգիպում։ Ոչխարի որ քաղցրութիւնը եւ յեղափոխիչ միտքեր հաստակային անդորրութիւնը վրդովել կը չանային, այնչափ ալ հանդարտութիւնը խորին կըլլար։ Վճռականութեան գործերը բնդմեանոր կերպիւ նորէն զարգացում կառնուին, ակնարկեան եկամտաները կաճէին եւ մանաւոր բնարութեանց չան իմ կառավարութեանս նոր նեցուկ մը կուտային։

«Զինուորական օրէնքը եւ ձեր հայրենասիրութեամբ յատկացած գումարները երկրին վստահութիւնն ամրապնդելու նպաստեցին, եւ իր բարձրութեան արդար զգացումովն իրապէս գոհ եղաւ այն օրը՝ երբ պիտցաւ որ կարող էր ամեն հաւանականութեանց դէմ կենալ։

«Ցամաքային եւ ծովային զօրութիւնները հզօրապէս կազմուած՝ խաղաղ վիճակի մէջ են։ գրաչի ներքեւ պահուած պատրաստ զօրքը նախընթաց կառավարութեանց ժամանակին աւելի չէ, բայց մեր կատարելագործեալ զինուորութիւնը, մեր լեցուն զինարանները եւ մթերանոցները, մեր պահեստի զօրաց կրթութիւնը դրամելու վրայ եղած չարժական աղդային պահպան զօրքը մեր կերպարանափոխեալ նաւատորմը, մեր լաւ վիճակի մէջ գտնուած ամրոցները, մեր զօրութեան անհրաժեշտ կերպիւ կարեւոր ընդարձակութիւն մը կուտան։

«Իմ չանիցս յարատեւ նպատակը ձեռք բերուած է։ Գաղդիոյ զինուորական միջոցներն այսուհետեւ աշխարհի մէջ իւր ունեցած բաղդերուն բարձրութեան հաւասար են։ Այս վիճակին մէջ խաղաղութիւնը պահպանելու համար մեր փափաքը կրնանք բարձրաձայն հռչակել։ Տկրութեան համար տկարութիւն չէ այս ըսել, երբոր երկրին պատիւն ու անկախութիւնը պաշտպանելու պարտաւոր է։

«Օտար տէրութեանց հետ մեր ունեցած յարաբերութիւնները խիստ բարեկամական են։ Պիրէնեան լերանց միւս կողմը ծագած յեղափոխութիւնն Սպանիոյ հետ մեր ունեցած լաւ յարաբերութիւնները փոխած չէ։

«Արեւելքի մէջ մօտալուտ կռիւ մը մարելու համար զումարուած դեսպանաժողովը մեծ գործ մ'է, որուն կարեւորութիւնը պէտք է ճանչնանք։ Դեսպանաժողովն իր վախճանին կը մօտենայ եւ ամեն [illegible] տատարած են այն ընկերութեանց վրայ՝ որք կրնան Յունաստանի եւ Թուրքիոյ մէջէն վէճը վերցնել։

«Եվ՝ ուրեմն՝ ինչպէս որ հաստատապէս կը յուսամ, ընդհանուր ներդաշնակութիւնը վրդովելիք բան մը չգայ։ կարելի պիտի ըլլայ մեզ առաջարկեալ չան մը բարեկարգութիւններ իրագործել, եւ պիտի ջանանք երկրագործական քննութիւնէն ծագած ամեն գործնական խնդիրները լուծել։»

Հեռագրական լուրերը կը ծանուցանեն։

Յունաստանի թագաւորը դեսպանաժողովին յայտարարութիւնն ընդուներ եւ Պուլկարիս իր քանի մ'ընկերաց հետ հրաժարական տուեր է։ Ազգին փողոցներուն մէջ խռովութիւններ ծագեր են եւ Պուլկարիսի պաշտօնէութիւնը վերահաստատելու համար թագաւորին վրայ ոստիպում բանեցնելու ուզուեր է։ Ազգին եւ դաւառաց մէջ մեծ յուզմունք կը տիրէ։

Պոր պաշտօնէութիւնը հեռուեալ կերպիւ կը կազմուի։

Զայիմիս՝ պաշտօնէից նախագահ եւ ներքին գործոց պաշտօնեայ։ Տէլի Եանի արտաքին գործոց։ Սուլցս պատերազմի։ Թրինիկլոս նաւային գործոց։ Ռիցալի եւ Լուկերինս կրօնից։ Սարաֆա արդարութեան։

Թայմի վրացիրը Թուրքիոյ ընթացքը գովելով խրատ կուտայ որ իր ներկայ յանձնաժողովին օգուտ քաղէ ապագային մէջ իրական բարեկարգութիւններ մտցնելու եւ իր եկամտից մէջ խնայողութիւններ ընելու։

Ալ Իէնիայի Նուվել-Ռէս-Ի՝ իբր աղբերը կըսէ թէ Գէորգ թագաւորին անձնական աղդեցութեան ներքեւ Յունաստանի կոչմանէ գոհացուցիչ պատասխան մը զրկուեր է Ի Փարիզ։ — Ռէս լրագիրն հեռագրալար մը կը հրատարակէ ծանուցանելով թէ Յունաստան խնդրեր է որ գեսպանաժողովին առաջարկութեանց պատասխանելէ առաջ Օսմանեան վերջնագիրն ետ առնուի։ Այս խնդրոյն դէմաւոր կէտերը Ռ. Դրան կոչմանէ չափաւորութեամբ ընդունուեր են։ իսկ Յունաստանի միւս խնդիրներն եապէս փոփոխուեր են։

Ընդ դիոյ թագաժառանգ Պալէսի իշխանն ու իշխանուհին հինգշաբթի օրը Դահիրէ հասեր են։

Ըսուի թէ Սպանիոյ Ռաթալոնիա գաւառին մէջ Ցոն Ռարլոսի կուսակիցներէն խումբեր երեւցեր, եւ Սարակոսայի մէջ իրենց գլխաւորները ձերբակալ եղեր են։

Ռեդրսպուրգի մէջ կայսերական հրամանագիր մը հրատարակուեր է, որով մասնաւոր ընկերութեան մը արտօնութիւն տրուած է (ըստ Ովութէրի հեռագրին) Ուրալեան լեռներէն մինչեւ Կասպից ծովը, (եւ ըստ Ֆաֆայի) Կասպից ծովէն մինչեւ Երպոն լեռը երկաթուղի մը շինութեանն եւ հապարտասական գործողութիւններն սկսելու։

Բրուսիոյ ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն առեր է որ Ֆանոլցոյի ուսանող մը Գ. Գիսմարքի կենաց դէմ դաւաճանութիւն մը պիտի ընէ։

Ֆէզայիրէն փետր. 2 թուակառնուած հեռագրալարերը կը ծանուցանեն թէ յունվ. 15ին գաղդիացոց Լակուա դեղապետը 1200 զօրք զարկեր ցիրուցան ըլլեր է տեղացի 3000 ձիաւոր եւ 800 հետեւակ ապըստամբները, որք բաղմաթիւ մեռեալներ ունեցեր են եւ որոյմէ 70ը պատերազմի դաշտին վրայ մնացեր են։ Երկու գաղդիացի պաշտօնակալ եւ 8 զինուոր վիրաւորուեր են։ Խաղաղութիւնը վերահաստատուեր է։ Արիշ հեռագրալարերու ալ նայելով՝ ապստամբութիւնը բոլորովին զսպուեր է եւ գաղդիական զօրքերն ապըստամբաց եռեւէն ինկած են։

Ալ Իէնիայի Պօրսային մէջ Պապին մեռած ըլլալուն վրայ սուտ զրոյց մ'ելնելով՝ իրարանցում եղեր է։

Ֆելենական պաշտօնէից նորընտիր նախագահ Գ. Զայիմիս խնդրեր եւ ընդուներ է որ տէրութեանց առաջարկութիւններուն պատասխանելու պայմանաժամն մինչեւ կիրակի օրը երկարաձգուի։

ՀԵՌԱԳԻՐ ԱՌՆԻՏՐԱԿԱՆ

Լիվրբուլ 3 փետրվ.

Բամպակ Մ. Ն. Օրլեան 11 3/4—11 7/8
« Իզմիր 10

Ծախուած 18000 հակ։

Մարսիլիա 4 փետրվար

Յորեն եւայլն թուլ, գործ չկայ, գիներն անփոփոխ։

Բամպակ, Ատանա, կը բանուի Ֆր. 110,50
« Վրատոս « 105
Խոզակ, մեռաքս կը բանուին։
Կուսաս Աղախ « 36
Բուրդ Գասապպայի բարակ « 132

Թիֆլիզ 3 փետրվար

Բամպակ Ըվման 6,85/0 12 1/2, օխան
Ատանա 3 փետրվար
Բամպակ 39 1/2, 4 օխան, լիրան 103ին
Սատամ 110 վարայ օխան

Թրիէստ 3 փետրվար

Բամպակ Ատանա աւելի թուլ Ֆր. 59—60
« Վրատոս « 56

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՕԼԻՍ
ԷՍՀԱՄԸ ՈՒՄՈՒՄԻԷ

		դրամ	փարա
23	յունվ. հինգշաբթի երիկուն		
	գոյուեցաւ	44	11
24	» ուրբաթ առաւօտ		
	բացուեցաւ	44	10
«	վար գին	44	06
«	վեր գին	44	15 1/2
»	երիկուն գոյուեցաւ	44	12
25	» շաբաթ առաւօտ		
»	» բացուեցաւ	43	39
»	կէս օր գոյուեցաւ	43	34 1/2
	բացուեցաւ	43	35

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ս. Պարիարքի հրաժարականին ընդունուելուն և Տեղապահի հաստատութեան վերաբերեալ հրամանագիրը՝ զոր լրատու թերթ մը չորեքշաբթի օրը Ռ. Դրանէն Պարիարքարան բերել տալ ուզեր էր, մեր խմացածին նայելով՝ դեռ մինչև այն օրը Պ. Եհապա Էֆենտիին Երզ եղած չէր։ Հետևաբար, եթէ նոյն աւուր նախադրեալ խորհրդէն ետև Երզ եղաւ, ինչպէս որ կը յուսացուէր։ կայսերական Իրատէին Ռ. Դուռը գալը և Ռ. Դրանէն ալ ազդին հաղորդուիլը դեռ քանի մ'օրուրը կը կարօտի։

Ժամն լսածնին առանց սասուդելու հրատարակող թերթեր այս քանի մ'աւուր մէջ բաւական սուտեր շրջարձակեցին։

Մեկը՝ հրաժարեալ պատրիարքը Մաքսուտեան Սիմոն Էֆէնտիին տուեր զրկեց՝ մինչդեռ Ն. Սրբազնութիւնը Պատրիարքարանէն բնաւ դուրս ելած չէ։ Ուրիշ մ'ալ անցեալ կիրակի օրն Իրեւանիոնական ժողով գումարեց։ Ուրիշ մ'ալ Դեր. Աբիսաղէս ազբեպիսկոպոսին բերանն այնպիսի խօսքեր դրաւ՝ որ Սրբազնութեան մաքէն անգամ անցած չեն։

Եւ այս ամեն սուտերը, որովհետև հատարակութիւնն ազգային լուրերու հեռաքրքրութիւն ունի, լուր ալուած համարուելու համար։

Ինչպէս որ անցեալ շաբաթ օրը ծանուցած էինք, կիրակի օրը Սամաթիոյ աղջկանց Ազգապեան դպրոցը հանդիսաւոր բացուեցաւ բաղմաթիւ ազգայնոց ներկայութեամբ, որք ամեն թաղերէ հոն դիմած էին այս յառաջդիմական ասնին մասնակցելու։

Հանդէսը եկեղեցւոյն մէջ կատարուեցաւ ազգային երգերով և քանի մ'ապատեմասութիւններով, ուր եկեղեցականք և աշխարհականք մէկ սրտով և հոգւով վառուած՝ ազգային դաստիարակութեան, և մանաւորապէս աղջկանց կրթութեան ծաւալմանը համար ունեցած եռանդագին ղգայուն մինն կը յայտնէին։

Յիշեալ բերկրառիթ հանդիսին ներկայ գտնուող արդոյ ազգային մ'ելեկ իրիկուն ուշ ժամանակ յօդուած մը զրկած է մեզ, որ այս առաւօտ ձեռքերնիս հասնելուն և բաւական ալ երկար ըլլալուն համար անհնար էր ներկայ թիւով հրատարակել։

Հրաժարեալ Ս. Պօղոս Պատրիարքին նեղանալով ժամանակէ մ'ի վեր ազգային եկեղեցիին հեռացած Զիլինկիրեան Յակոբոս վարդապետար նամակ մը գրած է մեզ, որուն մէջ փունջին իր վրայ անցեալ օր հրատարակած քանի մը տողերուն դէմ բողոքելով, յայտարարութիւն կընէ թէ ինք Հայաստանեայց եկեղեցիէն երբէք բաժնուած չէր, այլ միայն Պատրիարքին իրաւասութենէն ազատ մնալու համար հեռացած էր եկեղեցիէն, բայց շաբաթ օրը երբոր Պատրիարքին հրաժարումը խմացեր է, գացեր Դեր. Ղազարեան Սարգիս արքեպիսկոպոսին ներկայացեր և իր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հաղորդութիւնը յայտնելով խաչանիշ զլխարկը ձգեր և հայ վարդապետի զգեստի մ'ընդուներ է Սրին սրբազնութենէն։

Խասլիզէն քանի մը յարդի ազգայինք կը խնդրեն մեզնէ յանուն արդարութեան ուզել Անգուսէի Էֆէնտիի վերջին յաւելուածին մէջ խասլիզէն անցքին վրայ արուած սեղեկութեան քանի մը սխալները։

Ա. Դեր. Գերսէս եպիսկոպոսը՝ նոյն անցքին պատահած դիշերը՝ իւր բարեկամաց ընդդիմութեանը հակառակ կամովն եկեղեցի իջեր է՝ և ոչ ուրիշ կերպիւ։

Բ. Յիշեալ Դեր. եպիսկոպոսը՝ բանտարկելոյ ձերբակալութենէն անմեղակ ըլլալուն համար միայն երդումը ըներ է՝ և ոչ ուրիշ բանի համար։

Պարիզէն մեզ գրուած նամակներ լուր կուտան թէ Դեր. Խրիմեան Ս. արքեպիսկոպոսը՝ որ այս օրերս Պարիզ կը գտնուի, Մշոյ մեր խեղճ ազգայնոց վրայ ծանրացած զանազան գժբաղդութեանց վրայ ընդարձակ տեղեկագիր մը մատուցեր է Պարոյ Ալ. սեմ. ընդհանուր կառավարչին, և նաև պէտք եղած դարմաններն ընելու մասին քաջալերական յոյսեր տուեր է Սրին դեսպանատուութեան։

Խեղճութիւնն ու չքաւորութիւնն այն աստիճան հասած է Մշոյ վիճակին մէջ, որ ժողովրդէն շատերն իրենց մեռեալները թաղելու համար երկաթ կանգուն կառ գնելու կարողութիւն չունին, և մինչև անգամ 500ի չափ ընտանիք մատիր են եղեր որ գարնան սկիզբն 'ի Ռուսիա գաղթեն։ Դեր. Խրիմեան իր տեղեկագրին մէկ օրինակն ալ ազգային Պատրիարքարանը զրկած է, խնդրելով որ Մշոյ անօգնական ժողովրդոյ կրած հարատահարութեանց վրայ Ռ. Դրան թագրիր գրելով ուշադրութիւն հրաւիրեն։ Բայց կերևի որ Դեր. Խրիմեան Ռ. Դրան վերջին ազգուհրամանագրէն տակաւին տեղեկութիւն չունի, որուն վրայ կը յուսանք որ Պարոյ Ալ. սեմ. ընդհանուր կառավարիչը կը փութայ պէտք եղած միջոցներն 'ի գործ դնել՝ Մշեցւոյ գանգատներուն իրաւունք ընելով։

Մեք մեր կողմանէ կայսերական կառավարութեան արդարադատութեանը վրայ վստահ ըլլալով՝ հարկ կը համարինք յորդորել Մշեցիները որ գաղթականութեան դադարեն եւ կենալով իրենց գանգատներն ինչ որ ալ ըլլան՝ առանց քաշուելու կայսերական կառավարութեան ներկայացնեն, որ պատրաստ է միշտ իր հաւատարիմ հպատակաց ձայնը լսելու և անոնց օրինաւոր շահանքը վաղ կամ անագան կատարելու։

Թիֆլիզէն գրուած նամակ մը մեծանուն Պատրիարք Թեան Երկայնաբազուկ Երգութեանց հայազգի իշխանին մահուան ցաւալի լուրը կը հաղորդէ մեզ, միանգամայն հեռաւոր կարեւորութիւնները կուտայ յիշեալ երեւելի անձին ազգասիրական գործոց վրայ։

«Իշխան Պատրիարք, որ է եղբօր թոռն Յովսէփ Կաթողիկոսի Երկայնաբազուկ Երգութեանց, լիքն է Բագրատունեաց սոհմէն, ինչպէս և

միս։ Իշխաններն Երզրում թանց։ սա իւր կեանքը նուիրած էր աղքատաց տան տալոց և սրբոց օգնելու և մխիթարելու։ շատ որբ օրիորդներ իւր ծախքովը և բաւականաչափ օժիտներով ամուսնացուցած է։ շատ որբ և աղքատ աղայք սրդեգրած է և զանազան ուսումնարանաց մէջ աշակերտացուցած։ Երբուն Պանկան գրած ունի երկար ժամանակէ 'ի վեր 'ի յուխտեան 300 000 դուրուշ, որոյ տոկոսովքն աղքատ Հայոց որդիք պիտի ուսանին Մոսկվայի Լազարեան ճեմարանն։ Եղբայրանգրատօրեա աղքատ թաղին մէջ իւր ծախքովն կառուցած է սրբատաշ քարէայ հոյակապ եկեղեցի մը։ Նոյն քաղաքին մէջ Հայոց օրիորդաց դպրոց բանալու համար 1867 Նոյեմ։ 21 ին նամակաւ հարցուցած է իւր սիրելի բարեկամ Գեր։ Գալեան Սարգիս աղբեալիսկոպոսին կամքը և դատողութիւնը, և 'Սրին Սրբազնութեան պատասխանին համեմատ կարգադրած է եղել։ սակայն տեսնելով որ մահը չը պիտի թողնէ իւր նպատակն անձամբ 'ի գործ դնելու, վասնզի մահուանէն առաջ իւր մտադրեալ օրիորդաց դպրոցին համար կտակել է 800 000 զրշ։»

Աւելորդ է ըսել թէ այս նշանաւոր առատաձեռնութիւններն հանգուցեալ իշխանին անունը կանմահացնեն և զինքն ազգի բարերարաց կարգը կը դասեն։

Կայսերական կառավարութիւնը Թոզաթի Հայոց երեւելիներէն Սէֆերեան Գրիգոր էֆէնտիին և Սերատիոյ Պաթալեի Հայոց երեւելիներէն Ռէքմէկեան Պերոս էֆէնտիին չորրորդ կարգի պաշտօնատարութեան առնման շնորհեց։

ՄՇԱՅՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Կերևի որ Մէճմուայը—Հավատիս մերթ ընդ մերթ կուխ հանել կուզէ ազգային թերթերու հետ, այնպիսի անակնկալ առիթներ պատճառելով, այնպիսի անյարիր վասներու վրայ կրթընելով, որք վճռաբանութիւնն իրեն համար սուղ փոստ որ տոկարէզ մը չեն ըներ։ Լրագիրները կը վիճաբանին ժողովրդականութիւն վաստակելու համար։ իսկ Մէճմուայը—Հավատիս կը վիճի ժողովրդականութիւն կորուսանելու և շատ անգամ ալ հայ հասարակութեան մեծագոյն մասին կարծեացը դէմ մնալու համար։ Այս դիտողութիւնն ընելէ ետև գանք անցեալ շաբաթ—օրը—հայ լրագրաց դէմ ըրած բուռն յարձակմանը։

Մէճմուա իր բոլոր ուժովը կը բողոքէ որ հայ լրագիրներն իրեն «Պապական» տիպողը կուտան, և ասիկա չենք գիտեր ի՞նչ պատճառաւ ծանր թշնամանք կը համարի իրեն։ Մեք չենք յիշեր որ իրեն այսպիսի տիպող մը ուրուած ըլլանք զո՞նէ այս մօտերս, թէպէտ միայն կրօնական խնդիրներու մէջ գրուցէ «Պաթոլիկ Մէճմուա» ըսած ըլլանք։ բայց արդարեւ խօսքը բոլոր հայ լրագրաց դէմ է, և Մասիսի ալ անունը յիշուած է, մեր կուզենք ինքզինքնիս պաշտպանել։ Մէճմուա երկար և անպատեհ գատաստանի մը կ'օգտի բոլոր ազգաւորական թերթերն և առնոյն ներկայացուցած ազգային մեծագոյն մասը գատափետել, որպէս թէ ազգամոլութեան և քաղաքակրթութեան անուան պահանջումներ կրնեն։ Այս մասին, գիրաբդարար Հինգի գէպքին պէս արիւնոտ շապիկ մը և հռամէական կծերին ալ կրծոտման ծաւալման ջանքերը կարծենք բաւական ապացոյց կրնան տալ՝ ներկայիս համար խօսելով՝ թէ ա՛ր կոչմն է ազատութիւնը, օ՛ր կոչմն է մոլեռանդութիւնը։ Բայց թագուն այս ցաւալի կէտերը, և միայն «Պապական» բառին վրայ խօսինք։

Ինչպէս յայտնի է, քրիստոնէութիւնը գնդաչան մնաերու և ազանդներու բաժնուած ժամանակ, ամեն մէկը մէկ մէկ անուամբ կոչուեր են։ Ինչպէս որ «Լուսաւորչական» բառը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին անունովը Հայոց ազգին մեծագոյն մասին կը տրուի, նոյնպէս ալ կաթոլիկներուն՝ Ս. Պապը առաքելական, անսխալ քահանայապետ և տիեզերական գլուխ ճանչած ըլլալնուն պատճառաւ, «Պապական» տիտղոսը ուրուած է, տիտղոս մը՝ որ ընդհանրապէս ոչ միայն իրրև թշնամանք չգործածուիր, այլ իրրև սովորական մակդիր մը, զոր օրինակ Պապական արքունիք, Պապական կառավարութիւն, Պապական նուիրակ և այլն, որոյմով չի են ամեն օր եւրոպական լրագիրները։ Երիկա այնչափ սուղդ է որ, ինչպէս Մէճմուա ինք ալ կը խոստովանի, հայ կաթոլիկ կղերն և հասարակութենէն շատ ալ չեն դժգոհիր անոր դէմ։ Օրմանալի՛ բան, Մէճմուա միայն կը գայրանայ Պապական բառին դէմ, կը պոռայ, կը կանչէ, որպէս թէ Ս. Պապն իր հոգևոր հովիւը չըլլար, որպէս թէ զաւակի մը համար անպատուութիւն ըլլար իր հօր անունովը կոչուիլ։ և Մէճմուա ալ՝ Ս. Պապին ժողովուրդը չըլլալով՝ անոր անուամբը յիշուած ժամանակ բողոքէր և զայն սրամտութեամբ ետ դարձնէր, ինչպէս որ քրիստոնեայ մը կը մերժէ հրեայ անունը, կամ ուղղափառ մը հերետիկոս տիտղոսը։ Սուտ է, եթէ Մէճմուա իր կաթոլիկ ըլլալը չծանուցանէր, «Պապական» բառն այսչափ զայրութով իրրև թշնամանք մերժելը տեսնող մէկը զինքը պապատեաց «հերետիկոս» մը պիտի կարծէր։

Պատութիւն, մարդավարութիւն, 1856 ի Խաթթը—Հիւմայուն, տերութեան պատժական օրէնք, Մէճմուա ամեն բան իրար կանցունէ Պապական բառն իրրև ածիր կամ յանցանք ցոյց տալու համար, և քիչ կը մնայէր պատժական օրինաց մէջ նոր յօդուած մ'ալ աւելցնէ «Պապական» ըսողները կախելու կամ տիկ հանելու համար։ Իսկ մոլեռանդ կաթոլիկներուն մեղմ տուած «հերձուածող հերետիկոս» տիտղոսները բանի տեղ չդնելով, կըսէ թէ ասանք գիրքերու մէջ ձեզի տրուած են, դուք ալ կրնաք գիրքերու մէջ ձեր ուզած կերպիս փոխարինել։ բայց լաւ գիրներն ուրիշ բան են։

Զենք գիտեր թէ Մէճմուա ուրիշ՛ կը հանէ այս զարմանալի տարաբանութիւնը թէ գիրքերու մէջ թշնամանելն ու հայհոյելն արդիւնաւէտ չէ, իսկ լաւագրաց մէջ արդիւնաւէտ է։ միթէ անոր համար որ լրագիրներու առօրեայ թերթերը շատ անգամ կը կորսուին, իսկ գիրքերն աւելի կապրին և հետևարար անոնց մէջ եղած թշնամանքն ու հայհոյանքն ալ աւելի կը տևէ։

Բայց, կըսէ, Մէճմուա, «Պապական» բառը կաթոլիկութեան թշնամիներն հնարեցին իրրև թշնամանք։ Ուրեմն ա՛չ հայերը հնարած են, ա՛չ ալ հայ լրագիրները, և եթէ ինքը «Պապական» բառը թշնամանք կը կարծէ, հայ լրագիրներուն վրայ իր զայրոյթը թափելէ առաջ պէտք էր որ իր քաջութիւնը «Պապական» բառն հնարողներուն դէմ փուչէր։ Ինչո՞ւ համար Մէճմուա մոռցած է բոլոքականաց Եւրոպայի լրագիրը, որ ամեն թուոյն մէջ պապականութեան դէմ յօդուածներ կը գրէ։ Ինչո՞ւ համար չբողոքեր նաև կաթոլիկ եկեղեցւոյ գաւառներն եղող ազգերուն, Գարդինացւոց Իտալացւոց Սպանիացւոց Լուսիտանացւոց լրագիրներուն դէմ, և անոնց ալ չասպառնար «Հերետիկոս» և «Հերձուածող» անուններ՝ տալ, «Պապական» արքունիք. «Պապական» կառավարութիւն և այլն և այլն միշտ գործածելնուն համար։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԴԱՍԱՏԻԵՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դատափարակութիւնը մարդոյ բընական բարոյական և մտաւորական կարողութիւններուն մշակութիւնն է։

Դատափարակութիւնն այսօր ազգի մը համար ամենէն կենսական համարուած խնդիրն է։

Ընցած օր ձեռքս վիճակագրութիւն մ'առի, տեսայ որ 5·000 000ի չափ բընակիչ ունեցող Պելճիքան 5·700 նախնական դպրոց և 432·000 աշակերտ ունի, բանակ մը՝ որ մարդկային բարօրութեան յաղթանակները պիտի վարէ։ Յառաջ գացի և աչքիս զարկաւ Շուէտը, այն ցուրտ երկիրը, որ կարծես կէս դարէ 'ի վեր պատմութիւն չունի, հինգուկէս միլիոն բնակիչով 9·500 նախնական դպրոց և 500 000 աշակերտ ունենալէ զատ 91 Ժիմնազ (երկրորդական դպրոց) և 13 000 ալ ուսանող ունի։ Իսկ Անգլիոյ մէջ, ուր դատափարակութիւնն ազատ է և տերութիւնը 1866ին դպրոցներու 34 միլիոնի չափ նըպաստ ուտած է, գրեթէ 1·500 նախնական դպրոց կայ։

Ը յուսայի որ քաղաքակիրթ աշխարհի դատափարակութեան վիճակն այս ասուիճան բարձր դիրքի մը հասած էր, սակայն այս խօսուն թիւերը զիս շատցուցին։

Մառաջեցի անգամ մը մեր ուսումնական հաստատութիւններուն վրայ, և չէի կրնար չտարուիլ այն լքեալ վիճակին վրայ՝ յորում կը գտնուին։

Դատափարակութիւնը գիւրաւ ծաւալելու համար գրութիւն (սիսթէմ) չկայ որ Եւրոպայի մէջ 'ի նպաստ ապագայ սերունդին խոհուն մտքեր հնարած չըլլան։ Այլ միայն մեր գիտցած ուսումնական դասախօսութեան, Իրերափարժական ընթացքին և երկուքէն խառն մեթոտները, այլ նաև Սոկրատեան ըսուած մեթոտը, որ ամեն գիտութիւն հարցմամբ և պատասխանով ուսուցանելու վրայ կայացած է, հեռագիրէ իրարու կը յաջորդեն։ Կօթիէ արրային ուսումը զուարճալի գիւրիմաց և ամենուն հասու ընելու մեթոտը, Ռէսթալոցձիի ամենէն յառաջ բանի մը տարերքը կարդալ ուսուցանելու մեթոտը, Ժագօթօի Տիեզերական մեթոտը և մինչև անգամ Մնեմոնիք ըսուած գրութիւնը՝ որ արուեստական յիշողութիւն մը կը յօրինէ, կը յաջողին, կը գտնուին և 'ի տեղիս տեղիս կը գործադրին։

Ընդ թիւնը, կըսէր Ռէսթալոցձի, ամեն բան ըստ դիպաց և առանց կարգի կը ներկայացնէ։ դատափարակութիւնը պէտք է ձկտի բնութեան ազդեցութիւնը կանոնաւորելու և շարադրեալ կարգաւ բնութեան ուսած նախագծումները զարգացնելու։ Մի՛ս մը ուրիշ մեթոտ մը կատարեալ և ծրագիրն անվերջանալի է։

Մեկի համար յանդգնութիւն մ'է այս ասարեր մեթոտները քննութեան առնուլ։ Մենք մեր դպրոցներուն վրայ հայեցուածք մը նետենք և տեսնենք թէ ո՞չ չափ ծառայութիւն ըրած ենք հետևելիք զարմի մը, և ի՞նչպէս պիտի արդարանանք անոր քով։

Թէ որ սխալ չէ ըսածնիս, թագուհական դպրոցները մեր մէջ 1836 էն առանալ ու բարեկարգիլ սկսան։ Խաստիաբանութիւնը, օ՛ր կոչմն է մոլեռանդութիւնը։ Բայց թագուհք այս ցաւալի կէտերը, և միայն «Պապական» բառին վրայ խօսինք։

Ինչպէս յայտնի է, քրիստոնէութիւնը գնդաչան մնաերու և ազանդներու բաժնուած ժամանակ, ամեն մէկը մէկ մէկ անուամբ կոչուեր են։ Ինչպէս որ «Լուսաւորչական» բառը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին անունովը Հայոց ազգին մեծագոյն մասին կը տրուի, նոյնպէս ալ կաթոլիկներուն՝ Ս. Պապը առաքելական, անսխալ քահանայապետ և տիեզերական գլուխ ճանչած ըլլալնուն պատճառաւ, «Պապական» տիտղոսը ուրուած է, տիտղոս մը՝ որ ընդհանրապէս ոչ միայն իրրև թշնամանք չգործածուիր, այլ իրրև սովորական մակդիր մը, զոր օրինակ Պապական արքունիք, Պապական կառավարութիւն, Պապական նուիրակ և այլն, որոյմով չի են ամեն օր եւրոպական լրագիրները։ Երիկա այնչափ սուղդ է որ, ինչպէս Մէճմուա ինք ալ կը խոստովանի, հայ կաթոլիկ կղերն և հասարակութենէն շատ ալ չեն դժգոհիր անոր դէմ։ Օրմանալի՛ բան, Մէճմուա միայն կը գայրանայ Պապական բառին դէմ, կը պոռայ, կը կանչէ, որպէս թէ Ս. Պապն իր հոգևոր հովիւը չըլլար, որպէս թէ զաւակի մը համար անպատուութիւն ըլլար իր հօր անունովը կոչուիլ։ և Մէճմուա ալ՝ Ս. Պապին ժողովուրդը չըլլալով՝ անոր անուամբը յիշուած ժամանակ բողոքէր և զայն սրամտութեամբ ետ դարձնէր, ինչպէս որ քրիստոնեայ մը կը մերժէ հրեայ անունը, կամ ուղղափառ մը հերետիկոս տիտղոսը։ Սուտ է, եթէ Մէճմուա իր կաթոլիկ ըլլալը չծանուցանէր, «Պապական» բառն այսչափ զայրութով իրրև թշնամանք մերժելը տեսնող մէկը զինքը պապատեաց «հերետիկոս» մը պիտի կարծէր։

Պատութիւն, մարդավարութիւն, 1856 ի Խաթթը—Հիւմայուն, տերութեան պատժական օրէնք, Մէճմուա ամեն բան իրար կանցունէ Պապական բառն իրրև ածիր կամ յանցանք ցոյց տալու համար, և քիչ կը մնայէր պատժական օրինաց մէջ նոր յօդուած մ'ալ աւելցնէ «Պապական» ըսողները կախելու կամ տիկ հանելու համար։ Իսկ մոլեռանդ կաթոլիկներուն մեղմ տուած «հերձուածող հերետիկոս» տիտղոսները բանի տեղ չդնելով, կըսէ թէ ասանք գիրքերու մէջ ձեզի տրուած են, դուք ալ կրնաք գիրքերու մէջ ձեր ուզած կերպիս փոխարինել։ բայց լաւ գիրներն ուրիշ բան են։

Զենք գիտեր թէ Մէճմուա ուրիշ՛ կը հանէ այս զարմանալի տարաբանութիւնը թէ գիրքերու մէջ թշնամանելն ու հայհոյելն արդիւնաւէտ չէ, իսկ լաւագրաց մէջ արդիւնաւէտ է։ միթէ անոր համար որ լրագիրներու առօրեայ թերթերը շատ անգամ կը կորսուին, իսկ գիրքերն աւելի կապրին և հետևարար անոնց մէջ եղած թշնամանքն ու հայհոյանքն ալ աւելի կը տևէ։

Բայց, կըսէ, Մէճմուա, «Պապական» բառը կաթոլիկութեան թշնամիներն հնարեցին իրրև թշնամանք։ Ուրեմն ա՛չ հայերը հնարած են, ա՛չ ալ հայ լրագիրները, և եթէ ինքը «Պապական» բառը թշնամանք կը կարծէ, հայ լրագիրներուն վրայ իր զայրոյթը թափելէ առաջ պէտք էր որ իր քաջութիւնը «Պապական» բառն հնարողներուն դէմ փուչէր։ Ինչո՞ւ համար Մէճմուա մոռցած է բոլոքականաց Եւրոպայի լրագիրը, որ ամեն թուոյն մէջ պապականութեան դէմ յօդուածներ կը գրէ։ Ինչո՞ւ համար չբողոքեր նաև կաթոլիկ եկեղեցւոյ գաւառներն եղող ազգերուն, Գարդինացւոց Իտալացւոց Սպանիացւոց Լուսիտանացւոց լրագիրներուն դէմ, և անոնց ալ չասպառնար «Հերետիկոս» և «Հերձուածող» անուններ՝ տալ, «Պապական» արքունիք. «Պապական» կառավարութիւն և այլն միշտ գործածելնուն համար։

ԴԻՒՑԱԶԳԱՅԻՆ ԼՐԱՏՈՒ

Գիւղ գպրոցը ցերեկային երեկոյեան դպրոց մը հանդիսացաւ։ անկէց օրինակ առաւ Օրթագիւղի դպրոցը։ ասոնք շնչան և Իւսկիւտարի Ճեմարանը քիչ շատ Լիսէի մը կարգակերպութիւնն ունեցաւ, և կրնար յարատևիլ՝ եթէ ուսումնական դասուն կամքէն անկախ պարագաներ բարոյապէս և նիւթապէս չդիպէին զանիկա։

Ընդհոյ մէջ ուսման յառաջ երթալուն մեկ գլխաւոր պատճառն ալ յարատևութիւնն և ամեն արգելքի դէմ յամառ դիմակալութիւնն է։ Օրբասֆրրաի համալսարանը Տանիմարքացւոյ արշաւանքին դիմադրող Էդէլվոլֆի արքան Մեծն—Ալֆրէտ (թագ։ 871-900 թուին) հաստատեց միջին դարուն մէջ։ Դժբաղդարար մեր մէջ հաստատուած դպրոց մը այսօր կործանելու կը ջանանք։

Սամաթիայի դպրոցը վայրկեան մը ծաղկեցաւ։ աշակերտները Ռուբատան անուամբ լաւագիր մ'ալ հանել սկսան որ ամեն կերպ նիւթոյ վրայ կը խօսէր և որուն մեկ պարգևատրաշուութեան հանդէսն ալ Ռարձ։ Ֆուատ փաշան իր ներկայութեամբը պատուած էր՝ արժէք տալով հոն աւանդուած ուսումներուն։

Պէտք է ուշադրութեան առնուլ որ մինչև հիմա ազգին մէջ եղած կրպրոցները մասնաւորաց խնամքով ծաղկեցան, և հասարակաց կարծիքը դեռ ինչպէս պէտք է յառաջացած չըլլալուն՝ հանրական արհամարհանաց կամ սիալ դատողութեան մ'առջև երեսէ ինկան, անոնց հաշ տանողները վհատեցան և հավիւ արդիւնք մը տալու մօտ գոյութեան։ Ս. Փրկչեան վարժարանն ալ իր նշանաւոր դերն ունեցաւ, որուն ջանադիրներն ու վհատողները դեռ կենդանի են։

Սամաթիայէն կարգն երկրորդ անգամ Օրթագիւղին էր, Օրթագիւղէն Խասգիւղին։ Մերթ մեկ թաղին վարժարանը կը ծաղկէր, մերթ միւս թաղինը, և միշտ չկար ժամանակ մը՝ ուր ամենը միաբան այն բաղձալի մրցումը ընէին որ ազգային միաձոյլ դատարակութիւն մը կրնար յառաջ բերել։ Ցաւալին այն է որ այս վարժարանաց անկումը գրեթէ միշտ իրենց պայծառ հեռուն հանդիպած է, որուն մեկնութիւնը կրնանք յուսալ որ ընդհանուրին ազիտութիւն ըլլայ՝ դարաններէ խաբուելու արամագրութիւնն ունենալուն համար։

Մեր այսօրուան գրագէտներն՝ ըստ մեծի մասին վերոյգրեալ վարժարանաց աշակերտքն են, և իրենց ուսումն ըստ մեզ այնչափ բարձր արժէք ունի՝ որչափ կուսակցութեանց անհաճոյ վէճերուն և ուսման ընթացքի մը յարատև փոփոխութեանց մէջ կրցած են ստանալ։

Շատ անգամ ըսուած է որ, ազգին մէջ նախաշարժում մ'ընելու ծանր և գրեթէ անյաղթելի դժուարութիւն մը կայ։ Շատ ուսումնականներ նոր գաղափարներ ունին, ժամանակիս ոգւոյն համեմատ կը շարժին, վերջապէս ժամանակին մարդն են, առանց տեղւոյն մարդն ըլլալու։ Շատերն ալ հոս տեղի բարքը սովորութիւններն ու մարդիկն ապէկ կը ճանչնան, և 'ի հակիրճ բան, տեղւոյն մարդն են՝ առանց ժամանակին մարդն ըլլալու։

Քիչ գտնուած են անանկներ որ աս երկու պայմանն ալ իրենց վրայ միացընեն։ Մանաւանդ դպրոցական բաներու մէջ, մանաւանդ աշակերտաց հսկողութեան մասին, որոնցմէ ամենց ծնողքն իրենց զաւակներէն աւելի փափկասիրութեան հակամէտ են։ պէտք է որ ոչ միայն վարժարանի մը տեսչութիւնը՝ այլ նաև յեռին սպասաւորներն այս երկու պայմանն ունեցող մարդոցմէ բաղկացած ըլլան։

Մենք դատափարակութիւնը կարևոր է կըսենք։ բայց դատափարակութեան

վայ մի և նոյն գաղափարը չունինք։ Կը կարծենք որ գաստիարակութիւնը մեր ազգ համար յարատև գգուանք մը, առատ սնունդ մը, և շողջողթիչ ու երես հանող բառերն են։ Ոմանք ալ՝ թէպէտ և քիչուոր՝ կը հաւատան թէ գաստիարակութեան ոգին լոկ խոտութիւնն է։ Շատ չքներ, եւրոպայի գրագէտ բարեկամի մը հետ այց ելանք ազգային դիշերօթիկ վարժարանի մը. ճաշի ատենն էր և անուշեղէնով լի անօթներ սեղանին վրայ կը շջգդայէին։

Գ. Կ., որ Անգղեոյ գպրոցներուն մէջ վարժուած էր գօրանոցի մը կերակուրը և շատ մանկավարժական անուրու մէջ ալ խեղճ պարէն մը տեսնելու, ե. բեսս նայեցաւ։

Կը զարմանաք, ըսի իրեն, մենք չենք դիտեր։ անգղիական խոհակերութիւնը։

—Խնդիրն ատոր վրայ չէ, ըսաւ, կղզեցի բարեկամս այս համադամ կերակուրներով Ձեր ազգը կը խանգարէք։

—Ուրիշ կերպ չիրնար ըլլալ, պատասխանեցի։ վասն զի կը դանուին ծնողքներ՝ որ այսչափին ալ իրենց ազգ զրկանք կը համարին։ Լոկ դուք, յաւելցուցի, հակառակ չափազանցութեամբ, նաւասարի մը կերակուրը կուտաք ձեր զաւակներուն։

—Մենք, ըսաւ, մեր ազգը չարքաշ կը մեծցնենք։ կուզենք որ նոր—սպարտացիներ ըլլան։

—Անշուշտ, ըսի, չէք ուրանար որ այդ կերպով երբեմն ալ Սպարտացի ըլլալէ յառաջ երկնաքաղաքացի կըլլան։

Ընդհանրի օրդին հեգնական ժպիտ մ'ըրաւ և ես իմ խօսքիս վրայ զղջացի։ Ի՞նչ պիտի ըսէր եթէ ըսէր որ ոչ միայն գիշերօթիկ՝ այլ ցերեկուան վարժարաններուն մէջ ծնողքներ կան որ կը բաղձան իրենց տղաքը կէս օրին ճաշի տանիլ՝ տաք և շատ կերակուր տալու նպատակաւ, և եթէ տեսչութիւնն արգիլէ, իրենց զաւակները կը հանեն։

Ի՞նչ կրնանք սպասել անոնցմէ որ մարմնոյ սնունդին վրայ գաղափար չունին, ոչ ալ մեաց մտաց սնունդին վրայ։ Շատ հմտաբաւեալ վարժարաններ տեսնուած են, որոց ուսման Բրօկրամին վերջին տարին կարծես յանդգնափութեան և տգիտութեան նոր իրուած է։ Բարձրագոյն կարգի աշակերտները ոտանաւոր կը շինեն, երիտասարդութեան բանաստեղծական խանդը կանցնի և մաքերնին անմշակ կը մնայ։

Ասոնցմէ բացառութիւններ եղած են զանազան տեղ. ուսումնական անձինք մեր դպրոցներուն Լիսէի մ'ուղղութիւնը տուած են. գժբաղդաբար՝ ինչպէս վերն ըսինք՝ բաւական աշակերտներ չունենալէ զատ, չկրնալով ժողովրդական ուսանիլ, որուն շատ իրաւունք ունէին, իրենց ձեռնարկութիւնը կը թողուին։

Ոմանք ալ մեր անտեսական վիճակէն բարձր սկզբնաւորութիւն մ'ընելով, կամ ուսումնական դասատուութեան նպատակաւ՝ օտար աշխարհներու մէջ՝ զոր օրինակ Եւրոպա՝ ուսումնական հաստատութիւններ կը կառուցանէին, ազգը կուբախանար, 'ի ձայն փողոց կը դրուատէր, և երկրորդ օրը ոչինչ էր 'ի չգոյէ դրամոց։

Այսպէս էր Փարիզ 1855—56 ին բացուած Հայկազեան վարժարանը, որ թէ և շքեղ հանդէսներով, սակայն կենսական պայմաններու մէջ չծնաւ։

Մնացեալը հետեւեալ թուով։

ԹԱՏՐՈՆ ՆՇՈՒՄ

1869 յունվ. 27 երկուշաբթի գիշեր ժամ 2½։

ՏՆՕՐԷՆ ԹԱՏԵՐԱԲԵՄԻ

Պ. ՍՏԵՓԱՆ ԷՔՇԵԱՆ

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

ԼԷՆԿԹԻՄՈՒՐ

ԿԱՄ

ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՀԱՅ ԴԻՒՅԱԶՆՈՒՀԻՈՑՆ

Նուագախառն թատերգութիւն 'ի չորս արարս եւ 'ի տասն պատկերս

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պ. Ս. ԹՂԼԵԱՆԻ

ԵՒ

ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

ԷՕԴ. —Ազգասէր սրտի մը՝ որ բարենախանձ աչքով կը նկատէ քաղաքակիրթ ապգաց մէջ Թատերական հանդիսից օգուտները, քիչ յաւ չէ միշելը թէ իր ազգն ալ քանի մը տարի առաջ շքեղ սկզբնաւորութիւն մը ըրաւ և ընդհուպ յեսս յեսս ընկերցաւ։ Այն եռանդը վերսին ազգերնուս մէջ արծարծելու բաղձանքով փափաքեցայ վերոյիշեալ Թատերգութիւնը ներկայացնել Նուսմի Թատրոնին մէջ՝ գրաւած անոր վսեմ դերերէն և փառաւոր տեսարաններէն՝ առանց պահանջած ծախքերը խնայելու։ Ուրախութեամբ կիմացնեմ թէ Պ. Ս. Էքշեան առաջին դերասանը՝ որքան ալ հրաժարած էր Թատերական ասպարէզէն, իմանալով որ հեղինակը Լենկթիմուրի դերը իրեն համար գրած է, և թէ առանց մեր երկուքին ընկերակցութեան չհաճիր զայն տալ, թէ՝ հեղինակին աշխատութիւնն 'ի դերև չըհանելու և թէ իմ եռանդս չվհատեցնելու համար ընդունեցաւ այդ վսեմ և դժուարին դերը։ Կը յուսամ որ մայրաքաղաքիս ազգասէր հայերը կը փութան իմ եռանդս ուծանոյ աշխատութիւնս քաջալերել իրենց ներկայութեամբ։

Արուսեակ Պէզիրճեան

Տոմակները կը ծախուին Ս. Պօղոս Տիւրքճիներուն մէջ Պ. Գէորգի սրճարանը։ Ներս Մեծ փողոց 187 թիւ Պ. Ս. Կիւլէրեանի ծխավաճառանոցը եւ Թատրոնին դուռը։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՄԱՌՕՏ

ԸՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՁԱՓԱՀԱՍ ՏՂԱՅՈՑ ՀԱՄԱՐ

ՑՕՐԻՆԵԱՑ

Մ. Մանուկ վարժապետ Կիւրինցի

Հայ մանկաւոյն աշխարհագրութեան ուսումն ըմբռնել տալու համար խիստ դիւրաւսոյց ընթացքով մը յօրինուած է սոյն դասագիրքը, որ ընդհանուր ազգաց զուարճալի և հետաքրքրական սովորութիւններէն ու ծիսական արարողութիւններէն զատ՝ կը պարունակէ նաև Օսմանեան հմառօտ յեղագրութիւնը։ Ասկեց զատ ճանապարհորդաց դիւրութեան համար աւելցուցած է նաև Պոլսոյ և շրջակայից բոլոր խաներուն ու փողոցներուն անունները թիւերովն հանդերձ և տասնկերէն լեզուաւ։

Կը ծախուի Մէրձան Զարշը թիւ 88 Գ. Բերովբէ Մարգարեանի Համազգային գրատունը դին 3 ղուրուշ։ Շատ առնողներուն համար 0/0ին 10 զեղչ ունի։

ՊԵՏՐՈՍ ԵՒ ՍԵԼԻՄԸՑ

ԿԱՄ

ԱՊՏԷՐԻ ԼԵՐԱՆՑ ՍՏՈՐՈՏԻ ԶՈՑԳ ՄԸ

ԱՆՄԵՂԱՑ ՇԻՐԻՄԳԸ

Գեղեցիկ և սրատաշարժ վէպ մ'է արդոյ Պ. Տիրան Գ. Փափազեանի աշխատասիրութեամբ յօրինուած, որով յիշեալ ուսումնասէր պատանին իր կրասեր եղբարց՝ հայ մանկաւոյն՝ բարի օրինակ մը կուտայ, որպէս զի իրենց կարդացած գիրքերէն օգուտ քաղել սովրին։

Ընթերցողք է ըսել թէ այսպիսի օգտաւէտ նպատակաւ 'ի լոյս ընծայուած աշխատասիրութիւն մը ամէն բարեսէր ազգայնոց քաջալերութեան արժանի է։

Ամէն հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի։ Գին 6 ղուրուշ։

ԿԻՒԼԻՆԵՐ

ԿԱՄ

Ինք չտեսնուելով ուրիշ ամենքը տեսնող աղջիկ մը։

Երեսուն և մէկ գիշերի բաժնուած և տեսար առ տեսար հրատարակուած առանձկերէն լեցուով հետաքրքրաշարժ վիպասանութիւն մ'է՝ Գ. Վ. Թիլքիեանի հեղինակութեամբ։

Ամէն հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի։ գին 40 փարա։

ԾԽԵՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Աւսարիոյ, Ռուսիոյ, Գերմանիոյ, Պելճիքայի, Հունգարիոյ և Իտալիոյ տերութեանց այլ և այլ փոխառութիւններէն վիճակահանութեան դրուած առմնաիները կը ծախուին Գալաթիա Հոմիսիոն խանին քով թիւ 16 Հոլանդի Հանէթթօ դրամափոխին խանութը, ուրիշ նաև պէտք եղած ամէն տեղեկութիւններն ալ կրնան առնուիլ։

Հաւասիկ Ռուսիոյ կառավարութեան առաջին փոխառութեան առմանկներէն հաղարական քարտոն վասակոր սերիները։

Սերի	Նոմեր
2237	50
1958	34
4049	9
4461	23
5928	39
6590	1
7351	15
9324	37
10164	18
10617	14
10902	6
11750	28
12746	3
13826	43
14615	42
14711	48
15587	3
16984	1
17177	49
18809	46

Գնալը կղզին գտնուած հողերը կղզեցւոց խնդրագրին վրայ Պետութեան խորհրդոյ տուած որոշման համեմատ յատուկ յանձնաժողովի մը ձեռք արձանագրութեան (թահրիր) պիտի առնուին։ Ուստի յիշեալ կղզին հող ունեցողներն իրենց տեղերն արձանագրել տալու համար ներկայ թուականէն մինչև 9 օր, երկուշաբթի և երեքշաբթի օրերը, այսինքն շաբաթներկու օր, պէտք է որ իրենց հողերուն թէմէսիները տանին ներկայացնեն Լիվադիի պաշտօնատունը Մէքթուպճիի սենեակը Գարթալ Լիվաֆի վիլայէթի Մէհմէտ Ղավեա էֆէնտիին և անկէ ստացագիր մ'առնուն։

17 Ռամազան 1285 1868 դեկտ. 19

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 25 ՅՈՒՆՎԱՐ

ԱՐՄՏԻՒՔ

Ցորեն կարմիր	Պէսարապիա	31—32
« »	Ազագ	30—31
» »	Պալէրք	28—29
» »	Պուրկազ	27—28
» »	Թէքիրտաղ	26—27
» կակուղ	Ազագ	30—31
» »	Պէսարապիա	30—31
» »	Պուրկազ	25—28
» »	Վառնա	25—28
» »	Պալէրք	25—28
Կիրքա Թունա		30—31
Եգիպտացորեն Թունա		16.20—18
	Անատոլ.	16.20—18
Գարի Թունա		14 - 14.20
»	Անատոլ.	14—14.20

ԽՈԶԱԿ ՁՈՐ

Պուրսա	Հկայ	—	քիլէն
Անատոլու	«	—	հօխան
Քօլօս	«	—	»
Էմիրնէ	«	—	»
Վրաստան		Գր. 15—16	»

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

			Ղուրուշ
Բամպակ	Կէյվէ	հօխա	9.30—
»	Իզմիր	»	10.0—
»	Ատանա	»	10 —
»	Պարսկաստան	Հկայ »	—
»	Վրաստան	»	9 —
Բուրդ	Անատոլու լուացուած	»	10.20—
»	» չլուացուած	»	6 —
»	Բումէլի լուացուած	»	11.20—
»	» չլուացուած	»	— 6
Ճէյրի Լնկ.	եւ Գաս.	»	—15
»	Թոխատ	»	—14
»	Զորում	»	11.20—
Մաղը	Պարսկաստան	»	13 —13.20
»	Անատոլու	»	11 —12
Սալէպ	Գոսմամպօլ	»	14 —15.20
Թիֆիլիք	Լնկիւրիւ	»	44 —
»	Գաստամպօլ	»	44 —
»	Պէյբազար	»	43 —
»	Ղէրբ	»	44 —
»	Վան	»	30 —
Մեհաբա	Պարսկ. Բէչա	»	48 - 52
Աֆիոն			500 —525
Քիմիրէ		»	31 —33
Սուսամ		»	4 —
Կաւաստաի	հունտ Անատ.	Քիլէ	30 —32
»	Բումէլի	»	36 —37
Ձէյթ	Մուտանիա	հօխայ	6.30— 7
Ձէյթ	Այվալը	հօխայ	7.10—
»	Սաքիզ	»	8.20—
Աճառ	(Սապօն) Դանտիա	»	—
»	» Միտիլլի	»	—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

			Ղուրուշ
Խանվէլ	Բիօ	100 հօխան	800—850
Շաքար	փոշի Անգղ.	կնդ.	237—
»	» Գաղղ.	»	230—232
»	գլուխ Գաղղ.	»	280—290
Ձայ	Քօնկօ	հօխան	45—48
»	Բէյքօ	»	23— 35
Անագ	(գալայ)	կնդ.	740—745
Պղպէղ	(պիպէռ)	հօխայ	5.10
Լեղակ	(չիվիտ) Պէնկալա	»	110—140
»	» Մատրաս	»	— 70
Ձիւնք	տախտակ	100 հօխա	Գր. 105—
Երկաթ	ձողաձեւ		62—
»	տախտակ		88—100
»	բեւեռցու		61—
Քարֆիլա			92—
Բրինձ	Իտալիոյ	100 Քիլ.	Գր. 42.20—43
Կարագ	եղ Ռուսիոյ	ղրչ.	13.20—14
Խավեար		»	23— 26
Արաամաչէթ	Անվէրս.	մնտ.	9—12
			քիլ. —
Թիթեղ	(Թէնէքէ)	ղայդ	մնտ. » —

Մասիս լրագրոյ բաժանորդագրութեան տեղերն են Կ. Պոլիս Զինիլի խանը վերի յարկը թիւ 6 Մասիսի խմբագրատունը

Իսկ դաւառաց մէջ հետեւեալ հոդաբարձուաց սենեակները

ԻԶՄԻՐ. . . . . .

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Խոսրով աղա Թ. Էսկիճեան.

ԱՏԱԲԱԶԱՐ. Մ. Յակոբ աղա Տ. Գրիգեան.

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էլմասեան.

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.

ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Վարդան էֆէնտի Աբգարեան։

ԵԱՇ. Մ. աղա Խաչիկեան.

ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.

ԵՐԶՆԿԱՑ. Ընթերցասիրաց Թանդարան

ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Խաճանեան.

Ուրիշ քաղաքներէ սատրագրուիլ ուզողներն այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան խմբագրել։

Խմբագիր—Տնօրէն
Կ. Ս. ԻԻԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ